

فصل: چهارم (بیداری اسلامی و جهان جدید) درس: چهاردهم نام طراح: محمود یعقوبی سرگروه جامعه شناسی شهرستان زیرکوه	به نام خدا معاونت آموزش متوسطه وزارت آموزش و پرورش دفتر آموزش متوسطه نظری دبیرخانه راهبردی کشوری علوم اجتماعی و سواد رسانه تولید شده در استان خراسان جنوبی	محتوای نوشتاری کتاب: جامعه شناسی (۲) سال تحصیلی: ۱۳۹۹-۱۴۰۰
--	---	---

عنوان درس: انقلاب اسلامی ایران، نقطه عطف بیداری اسلامی

«مقدمه»

- ۱- امام خمینی در وصیت نامه الهی سیاسی خود، انقلاب اسلامی ایران را چگونه معرفی می کند؟
- انقلاب اسلامی ایران از همه انقلاب ها جداست .
- انقلاب اسلامی ایران هم در پیدایش و هم در کیفیت مبارزه و هم در انگیزه انقلاب و قیام باسایرانقلاب هامتفاوت است.
- انقلاب اسلامی ایران یک تحفه الهی و هدیه غیبی بوده است.

انقلاب اسلامی ایران تنها یک انقلاب سیاسی نبود و تمامی اتسان ها را مخاطب خود قرار می داد.

«انقلاب مشروطه»

- ۲- دو نمونه از جنبش هایی که نخستین بیدارگران اسلامی ایجاد کردند، نام ببرید؟
جنبش عدالتخانه- جنبش تنباکو
- ۳- نخستین بیدارگران اسلامی با چه هدفی، جنبش هایی را در ایران پدید آوردند؟
اصلاح رفتار حاکمان و ساختار حکومت قاجار
- ۴- تعامل عالمان شیعی با حاکمان قاجار چگونه بود؟
بر مدار **مقاومت منفی** بود.
- ۵- منظور از «مقاومت منفی» چیست؟
در مقاومت منفی، حاکمیت پادشاه، ظالمانه و غیرمشروع دانسته می شود و همکاری سیاسی با آن، جز در حد واجبات نظامیه انجام نمی شود.
- ۶- «واجبات نظامیه» به چه معناست؟

منظور از واجبات نظامیه، اموری است که برای بقای اصل زندگی اجتماعی لازم است؛ مانند حفظ امنیت یا مقابله با دشمنان خارجی.

۷- چرا مقاومت منفی عالمان شیعی با حکومت قاجار به فعالیت های رقابت آمیز تغییر کرد؟

هنگامی که دولتمردان قاجار- به دلیل تاثیرپذیری از دولت های استعماری- به جای مقاومت در برابر بیگانگان به قراردادهای استعماری روی آوردند، مقاومت منفی به فعالیت های رقابت آمیز تغییر کرد.

۸- منظور از « فعالیت های رقابت آمیز » چیست؟

منظور از فعالیت های رقابت آمیز، ورود فعال به عرصه زندگی اجتماعی و سیاسی، نه در جهت تایید قدرت حاکم و حمایت از آن بلکه در رقابت با آن است .

■ نمایندگان دوره های نخست مجلس شورای ملی

■ حضور فعال مردم در جنبش تنباکو به تبعیت از علما

۹- برخورد رقابت آمیز عالمان دینی با قاجار، چگونه بود؟

حرکتی اصلاحی بود. آن ها تلاش می کردند تا برخی رفتارهای پادشاهان قاجار را اصلاح نمایند .

۱۰- یک نمونه موفق از فعالیت رقابت آمیز اصلاحی را نام ببرید .

جنبش تنباکو

۱۱- پیامد جنبش تنباکو چه بود؟

فعالیت رقابت آمیز را از اصلاح رفتار به اصلاح ساختار برد و به جنبش عدالتخانه منجر شد.

۱۲- هدف جنبش عدالتخانه چه بود؟

هدف جنبش عدالتخانه تنها اصلاح کار یا رفتار خاصی از پادشاه نبود؛ بلکه اصلاح شیوه زمامداری شاه بود. این جنبش با توجه به شرایط داخلی و خارجی- در پی تاسیس مجلسی بود که قوانین عادلانه الهی را تدوین کند و شاه را ملزم سازد تا در چارچوب این قوانین عمل کند.

۱۳- کدام جنبش، حاکمیت را از مدار استبداد به مدار عدالت منتقل می ساخت؟

جنبش عدالتخانه

۱۴- فقه اجتماعی و سیاسی تشیع در برابر حاکمیتی که جنبش عدالتخانه به دنبال آن بود؛ چه دیدگاهی داشت؟

این نوع حاکمیت نیز آرمانی نبود بلکه فساد آن از استبداد کمتر بود و ظلم را کنترل می کرد. به همین دلیل تنها در شرایطی که تحقق حاکمیت آرمانی و مشروع امکان نداشت، پذیرش آن ممکن بود .

۱۵- چرا جنبش عدالتخانه یک انقلاب اجتماعی است؟

زیرا ساختار سیاسی جامعه را تغییر می داد.

۱۶- منورالفکران غرب زده و عالمان مسلمان در برابر جنبش عدالتخانه چگونه موضع گیری کردند؟

با اوج گیری جنبش عدالتخانه، منورالفکران غرب زده به آن پیوستند و در جریان بست نشینی در سفارتخانه انگلستان، نام مشروطه را برای آن برگزیدند. عالمان مسلمان نیز ضمن استقبال از همراهی منورالفکران، این نام را پذیرفتند.

۱۷- منظور عالمان دینی و منظور منورالفکران از مشروطه چه بود؟

منظور عالمان مسلمان از مشروطه، مشروط کردن حاکمیت به احکام عادلانه الهی بود اما منظور منورالفکران از مشروطه نوعی حاکمیت سکولار مانند دولت انگلستان بود.

جمله‌ای از جلال آل احمد درباره شهید شیخ فضل الله نوری

۱۸- نظر منورالفکران مشروطه خواه، نسبت به «مجلس» چگونه بود؟

مجلس از نظر منورالفکران مشروطه خواه، محلی نبود که در آن قوانین بر مدار احکام شریعت تدوین شود بلکه محلی بود که در آن قوانین بر اساس اراده و خواست بشر تنظیم می شد.

۱۹- نزاع و رقابت بین منورالفکران غرب زده و بیدارگران اسلامی چگونه پایان یافت؟

پس از دو دهه کشمکش با حضور قدرت های استعماری و دخالت انگلستان، به نفع جریان منورالفکران پایان یافت.

۲۰- حاکمیت منورالفکران در ایران به کدام حکومت ختم شد؟

استبداد استعماری رضا خان

«انقلاب اسلامی»

۲۱- شکست در مشروطه چه تاثیری بر مواضع رهبران دینی ایران گذاشت؟

از موضع فعالیت های رقابت آمیز به موضع مقاومت منفی بازگشتند.

۲۲- پس از شکست در مشروطه، مرجعیت شیعه تا چه زمانی موضع مقاومت منفی را ادامه داد؟

تا شروع انقلاب اسلامی

۲۳- امام خمینی (ره) در چه شرایطی انقلاب را آغاز کرد؟

پس از گذشت بیش از هفتاد سال از انقلاب مشروطه و نیم قرن از حاکمیت پهلوی، انقلاب اسلامی ایران رخ داد. امام خمینی (ره) انقلاب را هنگامی آغاز کرد که شاه در حاشیه دولت های غربی در جایگاهی امن قرار گرفته بود و ماموریت حفظ امنیت منطقه را برعهده داشت. روشنفکران چپ نیز از صحنه رقابت های سیاسی داخلی کشور حذف شده بود.

دیدار ارتشبد طوفاتیان معاون وزیر جنگ حکومت پهلوی با موشه دایان وزیر اسرائیل، برای همکاری مشترک نظامی

دادگاه سران حزب توده، این حزب از سازمان یافته ترین گروه های سیاسی چپ و مخالف شاه بود که با سرکوب گسترده از سوی حکومت پهلوی روبه رو شد.

۲۴- کدام مرجع دینی، مردم و عالمان دینی را از موضع مقاومت منفی به فعالیت های رقابت آمیز بازگرداند؟

امام خمینی (ره)

۲۵- فعالیت های رقابت آمیز به رهبری امام خمینی (ره) چگونه آغاز شد؟ و چه هدفی را دنبال می کرد؟

با اعتراض به کاپیتولاسیون و رفتار استعماری شاه آغاز شد. در حد یک حرکت اصلاحی رفتار یا ساختار متوقف نشد و به صورت یک حرکت انقلابی درآمد که حذف نظام شاهنشاهی و تحقق حکومت اسلامی را دنبال می کرد.

۲۶- در اندیشه اجتماعی و سیاسی شیعی، حاکمیت آرمانی دینی از چه ویژگی هایی برخوردار است؟

حاکمیت آرمانی، حاکمیتی الهی است به وسیله پیامبر (ص) و اهل بیت (ع) تحقق پیدا می کند در زمان غیبت امام زمان (عج)، اجرای روشمند احکام الهی، وظیفه کسانی است که هم آگاه و عالم به احکام و شرایط اجرای احکام باشند و هم به آگاهی خود عامل باشند.

۲۷- مشکل عدالتخانه چه بود؟

مشکل عدالتخانه این بود که رفتار عادلانه را بر کسانی تحمیل می کرد که با معیارهای الهی به قدرت نرسیده بودند. آن ها قدرت را با شمشیر قوم و عشیره یا با حمایت دولت های استعمارگر به دست آورده بودند، عالم به عدالت نبودند و عمل به عدالت نیز به قدر کافی در شخصیت آن ها نهادینه نشده بود.

۲۸- با وجود مشکل عدالتخانه، چرا عالمان دینی آن را پذیرفتند؟

زیرا در شرایطی که برقراری حاکمیت آرمانی ممکن به نظر نمی رسید، مشروطه در مقایسه با نظام استبدادی ترجیح داده شد.

۲۹- انقلاب اسلامی، بازگشت مردم ایران به حرکت ناتمامی بود که در آغاز کرده بودند.

مشروطه

۳۰- چه ارتباطی بین انقلاب اسلامی و مشروطه وجود دارد؟

انقلاب اسلامی، بازگشت مردم ایران به حرکت ناتمامی بود که در مشروطه آغاز کرده بودند. این بازگشت با هزینه نزدیک به صد سال تجربه تاریخی، انجام می شد؛ تجربه رقابت با منورالفکران غرب گرا، استبداد استعماری و روشنفکرانی که در حاشیه بلوک شرق و غرب عمل می کردند.

«مقایسه انقلاب اسلامی و انقلاب های آزادی بخش»

۳۱- کدام قرن به « قرن انقلاب های آزادی بخش » معروف است؟

قرن بیستم

۳۲- آخرین انقلاب قرن بیستم کدام است؟

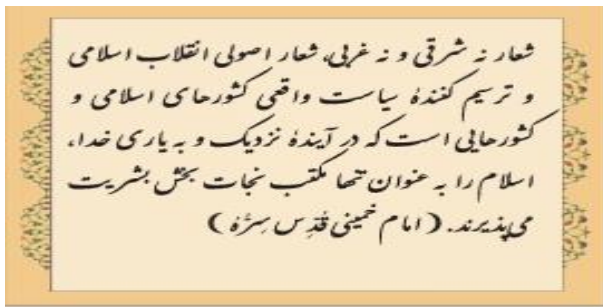
انقلاب اسلامی ایران

۳۳- انقلاب ها و جنبش های آزادی بخش در کدام جوامع رخ داد؟

در کشورهای جهان سوم در آفریقا، آسیای جنوب شرقی، آمریکای لاتین

۳۴- وجه اشتراک انقلاب اسلامی ایران با سایر انقلاب ها و جنبش های آزادی بخش قرن بیستم چه بود؟

همگی جهت گیری ضد استعماری داشتند. انقلاب های آزادی بخش، در جهت از بین بردن سلطه سیاسی کشورهای غربی عمل می کردند و انقلاب ایران نیز به دنبال تغییر یک نظام سیاسی وابسته به دولت های غربی بود.

۳۵- تفاوت انقلاب اسلامی ایران با انقلاب های آزادی بخش قرن بیستم چه بود؟

۱- انقلاب های آزادی بخش اغلب در مقابل بلوک غرب شکل می گرفتند و مورد حمایت بلوک شرق بودند. ولی انقلاب اسلامی ایران به هیچ یک از دو بلوک وابستگی نداشت.

۲- انقلاب های آزادی بخش اغلب با جنبش های چریکی گروه ها و احزاب مختلف شکل می گرفتند. اما انقلاب اسلامی ایران یک انقلاب فراگیر مردمی با مرجعیت و رهبری دینی بود و همه اقشار و گروه های جامعه را در بر گرفت.

۳- انقلاب های آزادی بخش در چارچوب نظریه ها و مکاتب چپ شکل می گرفتند که برای حل بحران های جهان غرب به وجود آمده بودند ولی انقلاب اسلامی ایران از آموزه های اسلامی بهره می برد.

۴- انقلاب های آزادی بخش در مقابل با استعمار قدیم و حذف کارگزاران مستقیم غرب موفق می شدند ولی در قطع وابستگی اقتصادی و فرهنگی توفیقی نداشتند. اما انقلاب اسلامی ایران فقط یک انقلاب سیاسی نبود بلکه هویتی فرهنگی و تمدنی داشت و بیرون از قطب بندی سیاسی شرق و غرب یک قطب بندی فرهنگی جدید به وجود آورد.

۳۶- شعار « نه شرقی، نه غربی، جمهوری اسلامی » ناظر به کدام مساله در انقلاب اسلامی ایران است؟

انقلاب اسلامی ایران، در رویارویی با رژیم شاه، به بلوک شرق وابستگی نداشت و از آغاز، جهت گیری ضد آمریکایی، ضد صهیونیستی را در کنار موضع ضد مارکسیستی خود اعلان کرد.

۳۷- چرا انقلاب های آزادی بخش، پس از حذف استعمار قدیم، با استعمار نو مواجه می شدند؟

زیرا این انقلاب ها، در مقابل با استعمار قدیم و حذف کارگزاران مستقیم غرب موفق می شدند ولی در **قطع وابستگی اقتصادی و فرهنگی توفیقی نداشتند.**

۳۸- چرا انقلاب اسلامی ایران، توانست یک قطب بندی جدید فرهنگی و تمدنی در مقابل قطب بندی غرب و شرق

ایجاد کند؟

زیرا تنها یک انقلاب سیاسی نبود بلکه یک **هویت فرهنگی و تمدنی داشت.**

انقلاب های کوبا، الجزایر، هند و چین

مقایسه کنید

صفحه ۱۱۸

باتوجه به جدول زیر مقاومت منفی، فعالیت رقابت آمیز اصلاحی و انقلاب اجتماعی را با یکدیگر مقایسه کنید.

فعالیت اجتماعی-سیاسی	ویژگی	نمونه تاریخی
مقاومت منفی	همکاری با حاکم نامشروع در حد واجبات نظامیه	تدوین رساله های جهادیه
فعالیت رقابت آمیز اصلاحی	اصلاح رفتار حاکمان یا ساختار حکومت	جنبش تنباکو
انقلاب اجتماعی	تغییر ساختار سیاسی	جنبش عدالتخانه، انقلاب مشروطه

در مقاومت منفی و فعالیت رقابت آمیز اولویت اصلاح رفتار حاکم است. در مقاومت منفی این کار با چاپ کتاب و آموزش مفاهیم دینی انجام می گرفت. اما در فعالیت های رقابت آمیز دخالت قدرتمندان در برخی تحولات اجتماعی است. در انقلاب اجتماعی نفی حاکم و حاکمیت آن و تغییر ساختار در اولویت است که تحولات بزرگی به دنبال دارد.

گفتگو کنید

صفحه ۱۱۹

در باره شباهت ها و تفاوت های انقلاب مشروطه و انقلاب اسلامی ایران گفت و گو کنید.

شباهت ها: تغییر ساختار-مقابله با استبداد، استعمار-تلاش برای استقرار عدالت

تفاوت: انقلاب مشروطه بیشتر یک انقلاب اجتماعی تحت تاثیر انقلاب فرانسه بود و بیشتر مقاومت منفی را دنبال می کرد. در مشروطه برداشت از حکومت مشروطه نوعی حکومت سکولار بود و قوانین بر مدار اراده و خواست بشر تنظیم می شود اما انقلاب اسلامی یک انقلاب سیاس-اجتماعی بود. رهبری مستحکم تری نسبت به مشروطه داشت و از مشروطه انسجام بیشتری داشت و در انقلاب اسلامی قوانین بر مدار شرع و دین تنظیم می شود.

بیندیشید

صفحه ۱۲۱

برای یک شباهت و چهار تفاوت انقلاب اسلامی ایران و انقلاب های آزادی بخش، پنج عنوان مناسب انتخاب کنید.

شباهت	انقلاب های آزادی بخش	انقلاب اسلامی
جهت گیری	ضد استعماری (از بین بردن سلطه کشورهای غربی)	ضد استعماری (دنبال تغییر یک نظام سیاسی وابسته به دولت های غربی)

تفاوت	انقلاب های آزادی بخش	انقلاب اسلامی
وابستگی یا عدم وابستگی به بلوک شرق و غرب	مخالف بلوک غرب و وابسته به بلوک شرق	مستقل از بلوک غرب و شرق
فراگیری	جنبش های چریکی، گروه ها و احزاب	فراگیر و مردمی
منشاء ارزشی	نظریه ها و مکاتب فکری چپ غربی	آموزه های اسلام
میزان توفیق در قطع وابستگی به استعمار	مقابله با استعمار قدیم و حذف کارگزاران مستقیم غرب ولی در قطع وابستگی اقتصادی و فرهنگی توفیقی نداشتند.	ایجاد قطب بندی جدید فرهنگی

باهم تکمیل کنید

صفحه ۱۲۱

مقایسه انقلاب ایران و انقلاب های آزادی بخش	
تفاوت ها	شبهت ها
<p>انقلاب های آزادی بخش تحت حمایت بلوک شرق بودند ولی انقلاب اسلامی به هیچ بلوکی وابسته نبود.</p> <p>انقلاب های آزادی بخش براساس جنبش های چریکی بود ولی انقلاب اسلامی ایران فراگیر و مردمی بود.</p> <p>انقلاب های آزادی بخش در قالب مکاتب و نظرات چپ بود ولی انقلاب اسلامی ایران در قالب آموزه ای دینی و اسلامی شکل گرفت.</p> <p>انقلاب های آزادی بخش در مقابله با استعمار قدیم موفق بودند ولی در قطع وابستگی اقتصادی و فرهنگی توفیقی نداشتند ولی انقلاب اسلامی ایران هویتی فرهنگی و تمدنی داشت و یک قطب بندی جدید فرهنگی به وجود آورد و در کانون قطب فرهنگی جهان اسلام قرار گرفت.</p>	<p>جهت گیری ضد استعماری</p>